

A Gripen-projekt: egy elhibázott katonai beszerzés margójára

2009

Kern Tamás

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK.....	2
BEVEZETŐ	3
A BESZERZÉSHEZ VEZETŐ ÚT KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI (1993-1998)	4
A STRATÉGIAI FELÜLVIZSGÁLAT ÉS AZ ELSŐ DÖNTÉS.....	5
A VÉDELMI FELÜLVIZSGÁLAT ÉS A MÁSODIK DÖNTÉS	9
VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉS A GRIPEN-BESZERZÉS FOGSÁGÁBAN. 11	
KORRUPCIÓS BOTRÁNY ÉS A VIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG(OK)	13
KONKLÚZIÓ ÉS OKOK.....	14
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	16

Bevezető

2008. január 28-án a honvédelmi miniszter ünnepélyes keretek között átvette svéd partnerétől a teljes, 14 gépet kitevő Gripen vadászrepülő-flottát.¹Ezzel az infrastrukturális, fegyverzeti kiadások nélkül több mint 210 milliárd forintba kerülő beszerzési program első, nagy szakasza lezárult.² Egyes értesülések³ szerint a gépek felfegyverzésében előálló csúszás miatt a honvédelmi minisztériumban azt fontolgatják, hogy a korábbi tervekhez képest két év késéssel, azaz 2010 helyett csak 2012-ben ajánlják fel a Gripeneket nemzetközi missziós feladatok ellátására. A minisztérium minden bizonnyal kommunikációs célzatú információkiszivárogtatása mögött - álláspontunk szerint - súlyosabb problémák húzódnak meg a pusztán időbeni késlekedés mellett. Ennek alapvető oka, hogy a szövetségi missziókban ezekre a gépekre - NATO-kompatibilitásuk ellenére - nincs szükség. Nincs szükség, mert:

- a 14 gép kevés ahhoz, hogy az elsőrendű feladat, az ország légterének biztosítása mellett akár csak négy-öt gép nélkülözhetetlenné váljék a külföldi missziós szerepvállalásra. Ezt a NATO is belátja, már csak annál is inkább, mivel az országok légterének biztonsági szavatolása elsősorban tagállami feladat.
- A Gripen még sosem volt kipróbálva éles helyzetben, így senki sem tudja, hogyan viselkedik „kemény” bevetések alkalmával. Nem nehéz belátni, hogy ilyen körülmények között nem várható el a szövetséges országoktól, hogy ujjongva viseljék a Gripenekkel a közös alkalmazás kockázatait.
- A gépek külföldre szállításával egyetemben a magyar félnek kellene biztosítania a logisztikai rendszer telepítését is, márpedig erre a feladatra Magyarország sem anyagi, sem szakmai szempontból nem áll készen. A NATO Magyarországtól ilyen anyagi túlvállalást különben sem vár el, maximálisan megelégszik a szárazföldi expedíciós képességek fejlesztésében és gyakorlati alkalmazásban elért magyar eredményekkel (pl. Afganisztán, Nyugat-Balkán).
- A 10 évre vásárolt kb. 17 ezer repülési óra elégtelen arra, hogy a magyar pilóták megfeleljenek az összetett expedíciós feladatok elvárásainak.

A Gripenek expedíciós felajánlása kapcsán tapasztalható csúszás ellenére ugyanakkor az új vadászgépflootta 2009-2010-től átveheti a légtér ellenőrzését a MiG-29-esektől, melyek közül az állandósult alkatrészhiány miatt mára csak kevés fogható hadra. Ugyanakkor felmerül a kérdés: megér-e a magyar adófizetőknek közel 300 milliárd forintot a hazai légtér ilyen módon történő

---

¹ Az utolsó három Gripen már 2007 decemberében megérkezett Magyarországra. Magyarország a harmadik olyan nemzet Csehország és a fejlesztő Svédország után, mely negyedik generációs Gripen harci repülőgépet üzemeltet. Dél-Afrika negyedik országgént megrendelte a svéd légierőnél 1997-ben szolgálatba állított, többfunkciós vadászrepülő. Hazánk és a Cseh köztársaság elsőként alkalmazza a Gripen a NATO-n belül. A Magyarországra kerülő gépek teljes NATO interoperábilis képességekkel rendelkeznek.

² A fegyverbeszerzés, a pilóták kiképzése, az elektronika modernizálása, valamint az egyéb infrastrukturális igények kielégítése egyes becslések szerint további 80-90 milliárd forintot igényel a védelmi költségvetéstől, azaz az összkiadás meghaladhatja a 300 milliárd forintot is.

³ Késhet a Gripenek felajánlása. In: Magyar Nemzet, 2008. január 28.

biztosítása annak ismeretében, hogy egyrészt 1993 óta⁴ viszonylag korszerű, orosz vadászgépeket birtokol Magyarország, melyek - az elvégzendő korszerűsítések következtében - akár 2014-ig alkalmasnak bizonyulnak az ország légtér szuverenitásának garantálására. Másrészt az ország 1999 óta a NATO tagállama, így biztosan támaszkodhat külső agresszió esetén a szövetséges országok katonai erejére, miközben tudvalevő az is, hogy ez a mintegy 300 milliárd forint több mint 10 évre lehetetlenné tette a Magyar Honvédség egyéb haditechnikai fejlesztéseit.

Mindezek alapján azt állítjuk, hogy mind a 2001 szeptemberében meghozott, 14 Gripen 10 éves bérletére vonatkozó döntés, mind pedig az ezt felülbíráló, a bérlet helyett a tulajdonba kerülést választó 2003 februárjában meghozott határozat elhibázottnak bizonyult. Egyben úgy véljük, hogy a hibás döntésekre elsősorban azért kerülhetett sor, mert a politikai osztály a rendszerváltás után képtelennek bizonyult az együttgondolkodásra, a szakmai alapon nyugvó stratégiai döntések meghozatalára. Ez a katonapolitika vonatkozásában azt jelentette, hogy a politikai osztály átpolitizáltsága következtében Magyarországon talán máig nem alakult ki egységes álláspont azzal kapcsolatban, hogy mekkora létszámú honvédségre van szükség, ennek a katonai erőnek milyen alapvető - esetünkben légtérvédelmi - feladatokat kell ellátnia, és ehhez a feladatellátáshoz mekkora költségvetési forrásokat kell rendelni annak érdekében, hogy az ország szuverenitásának garantálása és a szövetségesi kötelezettségből adódó tevékenység zavartalanul biztosítva legyen.⁵ Ennek betudhatóan a rövid távú, legfeljebb egy kormányzati ciklusra összpontosító kormányzati- és elitlogikák miatt a honvédelmi reformkísérletek eredményességének esélye a rendszerváltás után szinte egyenlő volt a nullával. Ennek a permanens, ugyanakkor kormányonként eltérő prioritásokat megfogalmazó, ám átütő eredményeket felmutatni alig képes haderőreform-kényszernek az egyik tipikus állatorvosi lova a Gripen-projekt.

A beszerzéshez vezető út közvetlen előzményei (1993-1998)

Már az Antall-kormány időszakában törekvések figyelhetők meg - a szűkös anyagi források ellenére - a korszerűtlen haditechnikai park, így a vadászgépflootta kicserélésére. 1992-ben a honvédelmi minisztériumban ugyan felmerült F-16 típusú vadászrepülőgépek beszerzésének gondolata, ám ezt a felvetést az USA illetékes szervei azzal az indokkal utasították el, hogy a Magyar Köztársaság nem tagja a NATO-nak. A NATO-szövetségre törekvő Magyarország ugyanakkor több mint 1 milliárd forintot költött a MíG-21-es vadászgépei korszerűsítésére, amit az Egyesült Államoktól vásárolt idegenbarát felismerő rendszer kialakítására fordított a védelmi vezetés.⁶

---

⁴ A 28 míG-29-es vadászgép teljes egészében 1995-ben állt hadrendbe.

⁵ Igaztalanok lennének ugyanakkor, amennyiben nem jelezni, hogy 2007-ben elmozdulás észlelhető az együttműködést illetően. Ennek alátámasztására közöljük, hogy az Országgyűlés szinte egyhangúlag támogatta az 51/2007-es, „Magyar Honvédség további fejlesztésének irányáról”, valamint a 106/2007-es, „Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról” szóló Országgyűlési Határozatokat.

⁶ Ezeket a rendszereket később átszerelték a MíG-29-es típusú vadászrepülőgépekbe.

Az igazi áttörésre 2003-ig kellett várni, amikor is Magyarország a vele szemben fennálló orosz államadósság ellentételezéseként 1993 szeptembere és novembere között 22 darab együléses és 6 darab kétüléses MiG-29 típusú vadászpilóta nélküli repülőgépet kapott Oroszországtól.⁷ Az orosz fél szóban vállalja, hogy biztosítani fogja a következő években (évtizedekben) az alkatrészek utánpótlását. A repülőgépek 1993-as gyártásúak voltak, garantált 2500 üzemórával vagy 20 év üzemeltetési idővel. A MiG-29-esek teljes egészében 1995-től - tehát már a Horn- kormány időszakától - állnak hadrendben.

Az új kormány kidolgozta a Magyar Honvédség közép- és hosszútávú haditechnikai koncepcióját, melyen belül az ország légierő fejlesztését az orosz gépek korszerűsítésével, illetve új, nyugati vadászpilóta nélküli repülőgépek beszerzésével kívánta biztosítani. 1998-ig a honvédelmi kormányzathoz ugyan több ajánlat (F-16, F-18, Mirage, Gripen) is érkezett, de gazdasági okok következtében a Horn-kormány elállt új vadászpilóta nélküli repülőgépek vásárlásától, illetve bérlésétől.⁸

A ciklus alatt azonban egyértelmű elmozdulás figyelhető meg a Gripen típusú vadászpilóta nélküli repülőgépek irányába, elég ha csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a kormány 1996. március 28-i ülésén megállapításra kerül, hogy a svéd JAS 39 Gripen kódnevet viselő harci repülőgép megfelel a Magyar Honvédség követelményeinek, és alkalmas lehet a magyar légierő igényeinek kielégítésére. Ezt támasztja alá az a svéd közlemény is (1997. november 12.), melyben a Saab-csoport bejelenti, hogy 1997 végéig 105 millió dollárt ruházott be, illetve növelte a magyar kivitel abban a reményben, hogy a Magyar Köztársaság Gripen vadászpilóta nélküli repülőgépeket vásárol a közeljövőben.

A Stratégiai felülvizsgálat és az első döntés

Az 1998-os parlamenti választásokat követően új koalíciós kormány alakult. A koalíciós tárgyalásoknak köszönhetően a Honvédelmi Minisztériumot formálisan az FKGP politikusai (Szabó János miniszter, Homoki János politikai államtitkár) irányították, ám a gyakorlatban inkább a vezető kormánypart, a Fidesz biztonság- és honvédelmi politikája valósult meg.

Az 1998-2002 közötti ciklus honvédelem-politikáját érintő legfontosabb eredménye, hogy Magyarország 1999. március 12-én teljes jogú NATO-tagállammá vált. Az önálló nemzeti keretekben tervezett védelmi politika helyébe a szövetségi rendszer nyújtotta biztonsági lehetőségek kiaknázása került. A NATO-tagság ugyanakkor lökést adott a haderő-átalakítási folyamatnak is. A kormány az új körülmények és a nemzetközi szerepvállalások egyre

---

⁷ 1993. június 23-án írják alá Moszkvában azt a szerződést, amely szerint a volt Szovjetunió magyar államadósságainak fejében Oroszország 850 millió dollár értékben haditechnikai eszközöket, köztük MiG-29-es elfogó vadászpilóta nélküli repülőgépeket, hozzá tartozó fegyverzettel és földi kiszolgáló berendezésekkel ad Magyarországnak.

⁸ Előbb a kormány 1996. május 30-i döntése szól arról, hogy a NATO-csatlakozásról szóló tárgyalások megkezdéséig elhalasztják a légvédelem korszerűsítését, s így a nyugati harci repülőgépek vásárlását is, majd Keleti György illetékes miniszter jelenti be 1997 áprilisában, hogy az év vége előtt nem várható a vadászpilóta nélküli repülőgép kiírása. Ez tulajdonképpen azt jelentette, hogy a ciklus alatt a beszerzés nem realizálódik, hiszen választási kampány (1998) alatt ilyen horderejű kérdések megtárgyalása aligha kivitelezhető.

körülményesebb teljesítése érdekében rákényszerült, hogy a több területen elavult nemzeti honvédelmi struktúrát hozzáigazítsa az új szövetségi rendszer igényeihez. Az addig felhalmozott - és a korábbi reformkísérletek eredményeinek is köszönhetően - meglévő szervezeti, vezetési, ellátási és kiképzési kapacitási háttér és felkészültségi szint sok esetben alkalmatlannak bizonyult az új vállalások teljesítéséhez. Bebizonyosodott, hogy a NATO-műveletekben történő részvételhez a haderő rendszerében szinte minden feltétel hiányzik, hiszen eddigre a honvédség szinte teljesen felélte a korábban felhalmozott béke készleteit, megspórolta a technikai fejlesztéseket, az állomány mind morális mind anyagi értelemben a szétzúllás határán állt.

Az Orbán-kabinet a haderő-átalakítás tekintetében eleinte vállalhatónak vélte az előző kormány időszakában megkezdett haderőreform folytatását, azonban a NATO-csatlakozásból származó kötelezettségek végrehajtása, valamint a koszovói válság után a KFOR-felajánlás teljesítésekor tapasztalt problémák ráébresztették a politikai döntéshozókat, hogy szükségzerű a további lépések megtétele előtt a haderőstruktúra szisztematikus átvilágítása. A kormány ennek érdekében határozatban (2183/1999. Kormányhatározat) utasította a honvédelmi minisztert, hogy dolgozza ki a Magyar Honvédség egészét érintő stratégiai felülvizsgálat koncepcióját, majd folytassa le a vizsgálatot.⁹

Világossá vált a kormányzati aktorok számára, hogy a hadsereg nagysága, összetétele, valamint vezetési rendje nem állt összhangban a honvédség feladatrendszerével és védelmi költségvetésével. A felülvizsgálat koncepció tehát arra irányult, hogy megoldja azokat a stratégiai feladatokat, amelyek alapvető problémaként tornyosultak a Magyar Honvédség előtt:¹⁰

- a honvédség feladatai ellátásához elégséges finanszírozás megteremtése;
- a reális katonai képességek meghatározása és kialakítása;
- a kor kihívásainak megfelelő szervezeti felépítés és vezetés kiépítése;
- a katonai humánállomány egzisztenciális helyzetének megalapozása, morális viszonyának helyreállítása;
- a hadkötelezettség megszüntetése, a professzionális haderő megszervezése.

A Stratégiai Felülvizsgálat Fodor Lajos vezetésével elkészített Végrehajtási tervét 2000 tavaszán fogadta el a kabinet. A tárgyalások alatt a parlamenti pártok között a koncepció egészét illetően egyetértés alakult ki, legalább is elvi szinten. Nem támogatták egyöntetűen ugyanakkor a politikai aktorok a sorkatonai szolgálat fenntartását, illetve a nemzetőrség megalakításának koncepcióját. Így a záró-megegyezésre nem került sor, - eltérő okok miatt - az SZDSZ és a MIÉP nem írta alá a tervezetet. A szabályozási folyamatot azonban már nem lehetett feltartóztatni, így az Országgyűlés az MSZP-SZDSZ kormány által kidolgozott, a honvédség hosszú- és középtávú átalakításáról szóló 88/1995. számú országgyűlési határozat helyébe megalkotta a 61/2000. számú, „A Magyar Honvédség átalakításának hosszú távú irányai” című országgyűlési határozatot.

---

⁹ Járososák Miklós: Az elmúlt évek haderőfejlesztési kísérleteinek általános és logisztikai tervezési tapasztalatai. In: Katonai Logisztika, 2004/12. szám.

¹⁰ Csabai György: A magyar haderőreform folyamata és tapasztalatai 1988 és 2000 között. In: Katonai Logisztika, 2000/3. szám

Az Országgyűlés a honvédség korszerűsítését 10 év alatt három ütemben tervezte végrehajtani:¹¹

1. ütem: 2000-2003 között az új csökkentett szervezetre és létszámra történő áttérést;
2. ütem: 2004-2006 között a hadrafoghatóság és a kiképzési szint növelését, valamint az állomány életminőségének javítását;
3. ütem: 2007-2010 között a technikai modernizációt célozta meg.

A 2002-es kormányváltás következtében az Orbán-kormány számára csak az első ütem végrehajtása adatott meg. Ennek megfelelően a kormány a 2000 augusztusában kezdődött reform révén 2001 végére végrehajtotta a szervezeti és a létszámcsökkenést. A honvédség békelétszáma a ciklus végére a korábbi 57 ezer főről 45 ezer alá csökkent.

Az előzőekben említett Országgyűlési Határozat 8. pontja ugyanakkor a haditechnikai fejlesztések prioritásai között nevesíti az integrált légvédelmi rendszerrel kapcsolatos beruházások fontosságát. Ez a témánk szempontjából azért bír különös jelentőséggel, mert Orbán Viktor miniszterelnök 1998. augusztus 22.-én a kecskeméti repülőnapon még úgy foglalt állást, hogy az ország gazdasági teljesítőképessége nem teszi lehetővé új nyugati vadászgépek vásárlását.¹²

A vadászrepülőgépek kérdése 2000-ben azonban - tulajdonképpen kényszerből - ismételten a katonai döntéshozók asztalára került, ugyanis 2002-től esedékessé vált a MíG-29-es vadászgépek üzemidejének meghosszabbítása. Ennek érdekében 2000. július 3-án a honvédelmi tárca és a német Daimler-Chrysler Aerospace (DASA) elnevezésű cég szándéknyilatkozatot írt alá a magyar légierő kötelékében lévő 14 darab MíG-29-es vadászgép korszerűsítéséről, amit a DASA az orosz MíG-gyárral közösen végezne el.¹³

Természetesen emellett a kormány más lehetőségek vizsgálatától sem zárkózott el, ennek egyik állomásaként 2000. augusztusában Szabó János honvédelmi miniszter ajánlatot kért az amerikai kormányzattól használt F-16-os és F/A-18-as harci gépekre.

2000. december 13-án a honvédelmi miniszter előterjesztést nyújtott be a Nemzetbiztonsági Kabinet részére (Nyt. szám: 1740/22/2000.)¹⁴a „Magyar Honvédség vadászrepülő-erőinek fejlesztéséről” címmel. Az előterjesztés meghatározta azokat a fejlesztési irányokat, melyek a nemzeti és a szövetségi rendszerben vállalt feladatok végrehajtásához szükséges. Ennek megfelelően három időtávban határozta meg a megoldási lehetőségeket, azzal a megkötéssel, hogy a beszerzéssel kapcsolatos döntést csak 2005-2006-ban célszerű meghozni:

---

¹¹ Csabai Károly: Gondolatok a haderőreform néhány kérdéséről. In: Új Honvédségi Szemle, 2003/3. szám.

¹² Jámbor Gyula: Amerikai rekontra. In: Heti Válasz, 2001/30. szám (2001. 11. 02.).

¹³ 1999. április 21-én Chikán Attila gazdasági miniszter együttműködési jegyzőkönyvet írt alá a Daimler-Chrysler AG. igazgatótanácsával, arra irányulva, hogy az óriásvállalat részt kíván venni a magyar hadsereg korszerűsítésében, különösen a MíG-29-es repülőgépek felújításában.

¹⁴ Nyílt jelentés a Gripen vadászrepülőgépek beszerzését vizsgáló bizottság munkájáról, megállapításairól és javaslatairól. Budapest, 2007. november 5. (Későbbiekben: Vizsgáló bizottság)

1. Rövidtávon (2003-ig) a MíG-29-es gépek modernizálásával az üzemidő meghosszabbítható, s így az ország légtérének szuverenitása biztosítható.
2. Középtávon az orosz gépek rendszerben tartásával párhuzamosan használt, nyugati, többfunkciós repülőgépek beszerzése vagy bérlése ajánlott.
3. Hosszú távon új, a NATO elvárásait teljes mértékben kielégítő, a kompatibilitást biztosító, NATO-tagországokban rendszeresített gépek beszerzése ajánlott.

Mindezek alapján látható, hogy az esetünkben a szakmaiságot képviselő honvédelmi kormányzat rövidtávon a legjobb megoldásnak az orosz gépek korszerűsítését tartotta és egyértelműen kizárta a Gripen-projekt megvalósulását, mivel az egyértelműen nem NATO-kompatibilis. Ráadásul világossá tette azt is, hogy a döntés meghozatalára csak a következő parlamenti ciklus végén kell törekedni.

Mindezek az információk ismeretében szakmailag nehezen érthető, hogy alig két hónap (2001. február 8.) múlva a Nemzetbiztonsági Kabinet használt F-16-osok beszerzéséről döntött úgy, hogy a MíG-29-esek helyét a felújított F-16-osok már 2004 folyamán átveszik. Ez egyben egyértelművé tette, hogy a kormányzat az orosz repülőgépek felújításáról egyszerűen lemondott.¹⁵

A februári döntést közvetlenül megelőzően, illetve az után szinte számtalan ország tett ajánlatot Magyarországnak a harci gépek beszerzését, bérletét illetően.¹⁶ Ezek közül a legfontosabb ajánlatok a következők:

- 24 darab Gripen típusú gép kölcsönadásáról szóló svéd ajánlat;
- az USA ajánlat 24 darab használt F-16-os repülőgép ötéves bérletére és szervizelésére vonatkozott, 251 milliárd forint értékben;
- a török kormány ugyancsak 24 darab használt F-16-os vadászgép bérletére tett ajánlatot;
- Belgium szintén használt F-16-osokat ajánl a magyar védelmi vezetés figyelmébe.

Az ajánlatok összefoglalt értékelése alapján a védelmi minisztérium - a korábban felállított Szakértői Bizottsággal összhangban - 2001. augusztus 31-i dátummal az F-16 A/B MLU típusú repülőgép kiválasztását javasolta a Nemzetbiztonsági Kabinet számára. A szakmai döntés azonban ebben az esetben sem talált meghallgatásra, ugyanis 2001. szeptember 10-én a Nemzetbiztonsági Kabinet ülésén - melyen a kormányfő is jelen volt - az a döntés született, hogy a svéd kormány ajánlata a legkedvezőbb. Ennek következtében Magyarország szerződést írt alá 14 Gripen JAS 39 A/B vadászrepülőgép 10 éves bérletéről, összességében

---

¹⁵ Ezt az álláspontot Orbán Viktor 2001. március 1-én világossá tette a Magyar Honvédség feladatszabó állománygyűlésén, ahol kijelentette: Magyarország Oroszországgal gazdasági téren jó kapcsolatokra törekszik, ugyanakkor...”világos választóvonal húzódik köztünk katonapolitikai és biztonsági értelemben”. Lásd: Vizsgáló bizottság.

¹⁶ Közben a magyar kormány 2001. április 2-án egy kormányhatározatot (2057/2001. számú) hoz a hadiipari ellentételezési tevékenységgel kapcsolatos egyes kormányzati szempontok meghatározásáról. Ennek értelmében meghatározásra kerül, hogy az egymilliárd forintot meghaladó haditechnikai tenderen nyertes szállító a teljes szerződési érték legalább 30 százalékát kitevő magyarországi beruházás megvalósítását köteles vállalni. A kormány ugyanakkor vállalja, hogy az ajánlatok értékelésénél az ellentételezési kötelezettségvállalás 50 százalékos súlyarányal bír a végleges döntéshozatalban.

mintegy 130 milliárd forint értékben.¹⁷ A gyártó ugyanakkor 118 milliárd forintos ellentételezést vállalt: magyarországi beruházásokat, munkahelyteremtést, kistérségek támogatását és exportlehetőségeket magyar vállalatok számára.¹⁸

A Védelmi felülvizsgálat és a második döntés

A 2002-es parlamenti választások után megalakuló szocialista-liberális kormány jelentősen megváltozott globális biztonsági környezetben kezdte meg munkáját. Az alapvető változást a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás idézte elő, amely alapjaiban módosította az USA és szövetségesei kül- és biztonságpolitikai nézetrendszerét, s közvetlen okozója lett a máig is húzódó afganisztáni és iraki háborús konfliktusoknak. Ez a nemzetközi eseményláncolat jelentős hatással bírt a magyar haderő-fejlesztési folyamatra is.

A kormányprogram az új típusú biztonsági kihívásokat (pl. nemzetközi terrorizmus, alacsony intenzitású fegyveres konfliktusok) figyelembe véve fogalmazta meg a védelmi szektorban végrehajtandó szándékát.¹⁹ A program megállapította, a honvédelem feladatai és lehetőségei új dimenzióba kerültek a NATO-tagsággal. Az ország számíthat a biztonsági szervezet közreműködésére, amennyiben külső agresszió érné, ugyanakkor feladatává vált, hogy hasonló helyzetben közreműködjön a NATO által kitűzött feladatok megoldásában. A dokumentum megállapította azonban, hogy a haderő - állapotára való tekintettel - ennek az utóbbi elvárásnak nem képes maradéktalanul megfelelni. A hadsereg helyzete az Orbán-kormány időszakában továbbromlott, ezért az új kormány legfontosabb célkitűzése a nemzeti és szövetségi követelményeknek egyaránt megfelelni képes, a külső biztonsági kihívásokkal szembenező honvédelmi képességek megteremtése. Erre - a kormányprogram szerint - egy jóval kisebb létszámú, modern, ütőképes kialakítása a legmegfelelőbb, amely professzionális jellegű, azaz az önkéntesség elvére épül.

Rövid időn belül világossá vált, hogy nem kívánják folytatni az 1999-2000-ben megkezdett reformlépéseket, hiszen azok olyan belső ellentmondásokat hordoznak, amelyek nem teszik lehetővé a honvédség hanyatlásának megállítását.²⁰

- Nem állnak rendelkezésre a szükséges költségvetési források;
- a haditechnikai korszerűsítési program hosszú távú kifizetését nem tervezték meg;
- az előző kormány a kényszersorozás fenntartása mellett foglaltak állást;
- a Magyar Honvédség a korábban felvállalt képességi területeken nem ért el áttörést.

¹⁷ A döntés meghozatalának nehéz körülményeire mutat rá az a tény, hogy az USA erős nyomás alá helyezte a kormányt a számára kedvező döntés érdekében. A frissen kinevezett amerikai nagykövet, Nancy Goodman Brinken 2001. október 18-án új ajánlattal állt elő, 14 darab amerikai gyártmányú F-16-os bérletét ajánlotta fel Szabó János számára. A magyar kormány egyértelműen elzárkózott az új ajánlat értékelésétől.

¹⁸ A felek a végleges megállapodást 2001. december 20-án kötötték meg.

¹⁹ „Cselekedni, most és mindenkiért!” A nemzeti közép, a demokratikus koalíció kormányának programja. 2002-2006. Budapest, 2002.

²⁰ Martinusz Zoltán: A magyar haderő stratégiai felülvizsgálata. In: Kurtán Sándor-Sándor Péter-Vass László (szerk.): Magyarország Politikai Évkönyve 2003. DKMK.

A kormány arra a következtetésre jutott, hogy új koncepció kialakítására csak abban az esetben van reális mód, amennyiben felméri a honvédség állapotát.²¹ Az új miniszter (Juhász Ferenc) így 2002 júliusában a vezetési rendszer javítása, valamint a rendelkezésre álló erőforrások közötti összhang hiánya miatt, továbbá a költségvetési források célszerűtlen felhasználásának megszüntetése érdekében elrendelte az ágazat védelmi képességeinek felülvizsgálatát (65/2002. számú honvédelmi miniszteri rendelet a „Védelmi Felülvizsgálatról”).²² A felülvizsgálat deklarált célja (miniszteri utasítás) az volt, hogy a nemzeti érdek alapján meghatározza a honvédség küldetését, feladatait, a szükséges katonai képességeket, valamint az ezek eléréséhez szükséges költségvetési forrásokat, illetve jog- és hatásköröket, az elszámoltathatóságok biztosítását.²³

Egyértelmű vált, hogy a kormánypárti döntéshozók az ország biztonságát csak és kizárólag a NATO és az EU keretei között vélik garantálhatónak, s ennek megfelelően az önálló védelmi identitás fenntartását nem tekintik továbbá kitüntetett célnak. Ezt bizonyítja, hogy az új országgyűlési határozat a megelőző hasonló tárgyú, előző kormányzati ciklusban elfogadott országgyűlési határozat középtávú tervének a kifutását sem várta meg. A parlament által elfogadott, „A Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányáról” szóló 14/2004. számú Országgyűlési Határozat indoklása szerint a korábbi, Orbán-kormány által betervezett hosszú távú fejlesztés annulálására amiatt van szükség, mert az új biztonsági kihívások és biztonság- és katonapolitikai fejlemények új filozófiát igényelnek.

Az új elvárások szerint az új haderőt alapvetően négy katonai feladat megoldására kell felkészíteni:

- a Magyar Köztársaság területének, valamint a szövetségi rendszer egészének védelme;
- béketámogató műveletekben történő hatékony részvétel;²⁴
- egyéb nemzetközi műveletekben való magas szintű részvétel;
- a polgári hatóságok számára nyújtott támogatás (pl. katasztrófa-elhárítás).

Természetesen az új kormányzat a Gripen-projekt esetében nem várta meg a fentebb nevesített 2004-es OGY határozat mögött meghúzódó biztonságpolitikai filozófiaváltást, hanem a kormányváltás után szinte azonnal - és a kormányprogrammal összhangban - kinyilvánította, hogy hű szövetséges partnere kíván lenni a NATO-nak. Ez a tanulmány szempontjából azt jelenti, hogy a nem NATO-kompatibilis Gripeneket eredményező, a korábbi kormány által kötött szerződést felülvizsgálta. Az új miniszter, Juhász Ferenc 2002. július 12-én kiadott egy HM utasítást (59/2002) mely rendelkezett a „JAS 39 Gripen típusú harcászati repülőgépek rendszerbe állításának és a bérleti időszak

---

²¹ Nem tagadható, hogy a minisztériumi vezetést az új stratégiai felülvizsgálat elrendelésére az is motiválta, hogy időt nyerjen, ugyanis a kormányátvételkor a reformfolyamat felgyorsításának módszerét még nem ismerték.

²² Nagy Gábor: Haderó-átalakítás és haderőfejlesztés. In: Hadtudomány, 2004/2. szám.

²³ A felülvizsgálat lefolytatása érdekében létrehozták a Védelmi Felülvizsgálatot Irányító Bizottságot (VFIB), amelybe a szaktárca delegáltjai mellett a Miniszterelnöki Hivatal, a Külügyminisztérium, a Belügyminisztérium és a Pénzügyminisztérium szakértői vettek benne részt.

²⁴ Az Orbán- és a Medgyessy-kormányok időszakára a külföldi békemissziókban történő magyar részvétel rutinizált feladattá vált.

feladatainak koordinálását és segítségét végző bizottságok és programiroda létrehozásáról”.

A bizottságok javaslatainak, valamint a miniszter elvárásainak (pl. a légi utántöltés biztosítása) figyelembevételével a kormány 2003. február 19-én meghozott határozatával (2021/2003.) a korábbi, az Orbán-kormány által elfogadott bérleti szerződést módosította, s ennek következtében az alábbiakban egyeztek meg a svéd féllel:

- Magyarország 10 éven keresztül 210 milliárd forintért bérel 14 darab (12 db. együléses és 2 db. kétüléses) JAS 39 C/D Gripen típusú vadászgépet. Az utolsó bérleti díj befizetésével (2016) a gépek és a hozzájuk tartozó földi támogató rendszer magyar tulajdonba száll.
- A svéd fél vállalta, hogy a Gripenek vásárlásának ellentételezéseként, a bérleti díj nettó 110 százalékának megfelelően, 191 milliárd forint összegben beruházásokat és munkahelyteremtést hajt végre Magyarország területén.
- Az új szerződés alapján szállított gépek képesek megfelelni - a kormányzat állítása szerint - a NATO-szövetségből fakadó feladatok ellátásának.
- Az új gépek rendszeres karbantartással 30-35 évig rendszerben tarthatók.
- A repülőgépek bérleti díjának fizetéséhez kedvező kamatozású hitelt nyújt Svédország.

Védelmi költségvetés a Gripen-beszerzés fogságában

A katonai költségvetés a rendszerváltás óta sohasem bizonyult elégségesnek az alapvető feladatok ellátására, a szükségszerű technikai fejlesztések előmozdítására és a humánállomány megfelelő bérezésére. Már a Horn-kabinet ígéretet tett a NATO-nak, hogy a magyar katonai kiadások GDP-hez viszonyított arányát az 1997. évi 1,44 százalékról 2001-re 1,81 százalékra emeli. Ez a vállalás az Orbán-ciklus alatt 2000-re 1,51 százalékra mérséklődött, majd a 2001–2004 közötti időintervallum alatt 1,61-re változott. A vállalásokkal szemben a valós ráfordítások a következőképpen alakultak: 1999-ben 1,65 százalék, 2000-ben 1,72 százalék, 2001-ben 1,83 százalék, 2002-ben 1,67 százalék a GDP-hez viszonyított arány.

Az utóbbi 5-6 évben a finanszírozásban mutatható ki a legnagyobb elmaradás. A 2002 óta regnáló szocialista-liberális kormányok legkíméletlenebb károkozása a védelempolitika területén a finanszírozási rendszer szétverésében mutatkozik. A NATO 2002-es prágai csúcsertekezletén a magyar kormány még a védelmi kiadások növelését jelentette be: a Medgyessy-kormány ígérete szerint a 2003–2006 közötti időszakra a védelmi költség GDP-hez viszonyított arányát 1,81 százalékról 2,01 százalékra kívánták emelni, amelyből közvetlenül a Honvédelmi Minisztérium részaránya 1,81 százalék lett volna.²⁵ A konkrét és egyben számon kérhető vállalás azonban nem teljesült, a négyéves ciklus alatt a katonai kiadások radikálisan csökkentek: 2003-ban a GDP 1,69 százaléka, 2004-ben 1,53

---

²⁵ Szenes Zoltán: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várhatunk Rigától? In: Hadtudomány, 2006/4. szám.

százaléka,²⁶ 2005-ben 1,28 százalék, míg 2006-ban már csak 1,17 százalék fedezte a magyar honvédelem kiadásait.²⁷ Ez az arány sem 2007-ben, sem 2008-ban nem változott, illetve változik alapvetően.

A védelmi költségvetés drasztikus megkurtítását úgy hajtották végre a szocialista vezetésű kabinetek, hogy az első szakaszban (2002-2006) monstre kommunikációs kampányt indítottak a széles közvélemény előtt a haderőreform reklámozására, míg a második periódusban (2006-) a konvergenciaprogram mindenhatóságába vetetett szinte már mágikus hittel próbálták elfogadtatni a társadalommal, hogy az ország gazdasági helyzete csak akkor stabilizálódhat, amennyiben minden alrendszer - esetünkben a védelmi szféra - vonatkozásában érvényesülhet a szigorú költségvetési megszorítás. A nyilvánvaló csúsztatásokra épülő kormányzati propaganda, valamint a tények, és a közlések között feszülő masszív eltérések mellett nem kell hosszan magyarázni, hogy a katonai költségvetés évről évre megfigyelhető, radikális csökkenése miként tette bizonytalaná mind a haderőterveket, mind pedig a NATO-, illetve a hazai fejlesztési vállalásokat.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy már annak is örülnünk kell, hogy - a korábbi években tapasztaltaktól eltérően - a védelmi költségvetés további megnyirbálására 2008-ban nem kerül sor. Ez persze korántsem jelenti azt, hogy a honvédelemre fordítható költségvetési keretösszeg elégséges volna. A GDP 1,17-1,18 százalékát kitevő katonai büdzsé továbbra is elégtelen arra, hogy a Magyar Honvédség az Alkotmány 40/A § (1) bekezdésében foglaltakat, vagyis az ország katonai védelmét és a nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatokat egyaránt és egyszerre ellássa. Az nem lehet meglepetés, hogy a közeljövőben országvédelmi szempontból a magyar haderő önálló műveleti alkalmazására nem kell számítani, miként az sem, hogy az ország szövetségi feladatait (pl. Nyugat-Balkán, Afganisztán) erőn felül látja el. A kormánynak olyan katonai költségvetés elfogadását kellett volna szorgalmaznia, amely legalább jelzésértékűen elindul abba az irányba, amely a felzárkózást jelenti a NATO-tagállamai által teljesített költségvetési átlaghoz (a GDP 1,7-1,8%). Erre nem csak a NATO rigai csúcstalálkozóján (2006. november) született megállapodás „kötelezi” a kormányt és a parlamentet, hanem a már korábbiakban már (lábjegyzetben) említett 2007 júniusában született országgyűlési határozat is.²⁸ A határozat szerint törekedni kell arra, hogy az ország teherbíró képességével összhangban a védelmi kiadásokra fordított költségvetési források GDP részaránya folyamatosan közelítsen a NATO tagállamok átlagának megfelelő arányához.

Fejlesztésre és beruházásra azonban 2008-ban alig 43 milliárd forint áll rendelkezésre, így a keret több szempontból elégtelen, elég ha csak arra utalunk, hogy a páncélos és gépjármű program felhalmozási kiadásai, valamint a Gripen fegyverzet összesen 16 milliárd forintot tesz ki. Így nem csoda, hogy Laktanya Rekonstrukciós Programra csak 825 millió forint, míg K+F programra csak 110 millió forint jut. Mindeközben aggasztó adat, hogy profitorientált vállalkozások

²⁶ A központi büdzsé 2004 végén bekövetkezett szigorítása miatt a védelmi tárca kereteit mintegy 100 milliárd forinttal csökkentették.

²⁷ A védelmi kiadások támogatásának mértéke már 2005-ben az 1997-es támogatási szint alá süllyedt, amikor a Horn-kormány először tett ígéretet a NATO-nak a katonai költségek növelésére.

²⁸ 51/2007-es Országgyűlési Határozatot.

több mint 5 milliárd forinthez juthatnak őrzésvédelmi szolgáltatás megvásárlása jogcímen. További fontos szempont, hogy a haditechnikai fejlesztésekre fordított források arányának – a már említett országgyűlési határozat szerint - el kell érnie a védelmi kiadások 20 százalékát. Mint ismeretes 2008-ban beruházásokra és fejlesztésekre a költségvetésnek csak 13-14 százaléka fordítható.

Ráadásul, amíg az éves globális védelmi költségvetési keret a konvergenciaprogram fogságában vergődik, addig a technikai fejlesztésekre egyértelműen a Gripen- projekt túlköltekezései miatt kerül lényegesen kevesebb forrás. Így például az egész Gripen- beszerzés időarányos része (beleértve a bérleti díjat, valamint a fegyverzeti eszközpark beszerzését) 2008-ban 33 milliárd forintot emészt fel a védelmi büdzséből, azaz a honvédelmi költségvetés több mint 10 százalékát teszi ki. Ezt megközelítő nagyságú (arányú) kiadás volt jellemző a beszerzést követő években, miképpen jelentős forrásokat emészt fel a projekt a következő 6-7 évben is.²⁹ Nem nehéz belátni, hogy ilyen körülmények között más fejlesztések elmaradtak, vagy későbbi időszakra tolódik át a kivitelezésük, beszerzésük.

Korrupciós botrány és a vizsgáló bizottság(ok)

A katonaszakma és a biztonságpolitikával foglalkozó szakírók „dühöngésén” kívül a magyar társadalom talán soha nem szembesül a Gripen-projekt torzó voltával, amennyiben a svéd sajtó (egy svéd tévétársaság) nem szellőzteti meg, hogy Közép-Európa több tagállamában (Csehország, Magyarország, Ausztria) a svéd ügyészség nyomozást folytat a Saab cég által gyártott Gripen vadászgépek körül kialakult gyanús korrupciós ügyekben. Ami a magyar szálát illeti, a riport szerint tanácsadóként egy osztrák gróf, Alfons Mensdorff-Pouilly is közreműködött az ügyben, amiért - állítólag - nyolcmillió dolláros jutalékot kapott.³⁰ A tudósításban felmerült, hogy ebből a pénzből korábban esetleg magyar döntéshozókat is megpróbált meggyőzni a gróf arról, hogy Magyarország a Gripeneket válassza.³¹

A korrupciós vádakra a magyar politikai osztály a megszokott módon válaszolt: a szocialisták és a liberálisok az Orbán-kormány időszakában kötött bérleti szerződést tartották szakmailag elhibázottnak, s egyben a korrupcióra lehetőséget biztosító paktumnak, míg a jelenlegi ellenzéki pártok többsége (Fidesz-MPSZ,

---

²⁹ A 2003-as szerződésmódosítás szerint csak a 10 éven keresztüli bérleti díjjal számolva 2003 és 2006 között évenként 9,5 milliárd forintot, 2007-ben 11,9 milliárd forintot, 2008 és 2014 között évenként 16,6 milliárd forintot fizetett, illetve fog fizetni az ország, míg az utolsó részlet 2015-ben majd 36 milliárdot tesz ki. 2016-ban az utolsó bérleti díj befizetése után - minden egyéb költség nélkül - Magyarország tulajdonába szállnak a repülőgépek és a hozzájuk tartozó földi támogató rendszer.

³⁰Nálunk is nyomoznak a svédek Gripen-ügyben. In: Index.hu, 2007. 09. 11. (<http://index.hu/politika/belfold/gripen9837/>) Letöltve: 2008. 02. 01.

³¹ A tanulmány nem tekinti feladatának, hogy részletesen számot adjon a korrupciós vádak tarthatóságáról, illetve cáfolatáról, ugyanakkor nem tekinthetünk el attól, hogy jelezzük, 2007 novemberében a tekintélyes New York Times ugyancsak arról számolt be, hogy a magyar vadászgépbeszerzéssel kapcsolatban a CIA korrupció nyomaira bukkant. A vádak a lap a kézirat megírásáig (2008. május 15.) nem tudta bizonyítani, így erős a gyanúnk, hogy az Amerikai Egyesült Államok ismételtlen ezzel fejezte ki rosszallását, hogy Magyarország 2001-ben nem az amerikaiak által preferált F-16-os beszerzés mellett döntött. Lásd: Dollármilliók, korrupció, Gripenek - a Fidesz is magyarázatot vár az USA-tól. In: Hírszerző.hu, 2007. 11. 26. (<http://www.hirszerzo.hu/cikkprint.50457>) Letöltve: 2008. 02. 01.

KDNP) a 2003-as szerződésmódosítással kapcsolatban fogalmazta meg szakmai és morális kritikáját. A vita odáig fajult, hogy az ellentétes oldalak parlamenti vizsgálóbizottságok felállítását kezdeményezték, ám sem a kormánypártok által preferált vizsgálóbizottság sem pedig az ellenzék által kezdeményezett nem alakulhatott meg, mivel sem a bizottságok tárgyában sem annak vezetőiben nem tudtak a felek megállapodni. Áthidaló megoldásként született ugyan egy olyan megállapodás, hogy „egybegyűrjék” a két bizottság feladatait, de végül a tárgyalásokat vezető politikusok, Göndör István (MSZP) és Simicskó István (KDNP) nem jutottak eredményre.³²

A kormány ügyesen felismerve a helyzetet, az 1039/2007. számú határozatával (2007. VI. 27.) létrehozta a Gripen Vadászrepülőgépek Beszerzését Vizsgáló Bizottságot, s ezzel egyedüli kommunikátorává (manipulátorává?) vált a folyamatnak. A bizottság 2007. november 5-én megtette jelentését, melyben szinte kizárólag csak a 2001-es beszerzést vette górcső és egyben kritika alá, miközben a 2003-as szerződésmódosítással kapcsolatban nem vagy csak alig talált kivetni valót. Ebben semmi meglepőt nem találhatunk - ismerve a Magyarországon kialakult szűk pártlogikát -, hiszen a vizsgálatba megszólaltatott szakértők (pl. Hollósi Nándor nyugállományú tábornok) egyrészt a kormányhoz közel állóak voltak, másrészt nem kérdezték ki a 2001-es döntésnek sem a politikai sem a szakmai felelőseit. Az Orbán-kormánynak a Gripenek bérletére vonatkozó 2001-es szerződésével kapcsolatban a kormány vizsgáló szerve a következő megállapításokat tette:³³

- 2001-ben sem külső sem belső kényszer nem volt új vadászgépek beszerzésére.³⁴
- Az illetékes szakmai minisztérium nem a Gripenek, hanem az F-16-os vadászgépek bérletét támogatta.
- A beszerzés előtt a kormány az alapvető hadműveleti, műszaki és gazdasági szempontokat nem fogalmazta meg.
- A döntés előtt nem készült teljes körű költségelemzés
- Nem volt közbeszerzési eljárás.
- Nem vizsgálták a bérleti szerződéssel kapcsolatos adókötelezettséget, melynek az lett a következménye, hogy a honvédelmi tárca 2002 májusában 25 milliárd forintot kért a kormánytól áfára, „mivel azzal nem számoltak”.
- A kormány helyett a Nemzetbiztonsági Kabinet döntött.

Konklúzió és okok

---

³² A kialakult helyzet ismételtelen bizonyítja azt, hogy a Magyar Országgyűlés Házsabálya alkalmatlan rendelkezéseket tartalmaz a vizsgálóbizottságok megalakításával és működésével kapcsolatban.

³³ A 2003-as szerződésmódosítással kapcsolatos bizottsági állásfoglalás részletes ismertetésétől eltekintünk, ugyanis a kormány szakértői szerve mindösszesen azt találta kivetni valónak, hogy nem pontosították a szerződés módosítása előtt az elérendő képességgel szemben támasztott hadművelet, műszaki és gazdasági követelményeket, illetve a megállapodás módosítására úgy került sor, hogy nem szerezték be egy idevágó kormányrendelet szerint a szükséges szerződéskötési engedélyt.

³⁴ A bizottsági jelentés fontosabb megállapításai az Index.hu internetes portál egyik cikkéből származnak. Lásd: Gripen-jelentés: nem volt ok vadászgépek beszerzésére 2001-ben. 2007. 11. 08. (<http://index.hu/politika/belfold/grip081107/>) Letöltve: 2008. 02. 01.

Bármennyire szelektíven értelmezte a feladatát a kormány vizsgáló bizottsága, az tagadhatatlan, hogy több észrevételével egyet kell értenünk. Mégis úgy véljük, hogy a jelentés csak részizgazságokat fogalmaz meg, amelyek alapvetően elfedik a Gripen-projekt megalapozatlanságát. Ezzel persze nem szeretnénk azt sugallni, hogy a Magyar Köztársaságnak nincs szüksége légtérvédelemre. Igen is van, s ez nem csupán a magyar Alkotmányból vezethető le, de hazánk a NATO tagjaként is köteles saját honvédelmének (légtérének) biztosítására, miképpen arra is, hogy adott esetekben a szövetséges tagállamokat megsegítse. Emellett rákényszerít bennünket az ország geopolitikai adottsága is, ugyanis hazánk a feszültséggel terhes Balkán peremén helyezkedik el. Hangsúlyoznunk kell továbbá azt is, hogy a harcászati vadászpilóta nélküli repülőgépek feladatait semmilyen más repülő szerkezettel, így pl. harci helikopterrel nem lehet végrehajtani.

Mindazonáltal nem az az alapvető kérdés, hogy a magyar légtérrel svéd, orosz vagy amerikai gyártmányú repülőgépek védelmezik, hanem hogy milyen feladatai vannak az immár 1999 óta NATO-tag Magyarországnak, s ehhez milyen minimális fegyverzetre van szüksége, amely az ország gazdasági teherbíró-képességével is összhangban van. Ebből a szempontból a haditechnikai fejlesztések, s így a légtérvédelmet ellátni képes technikáknak a kiválasztásánál két fő szempontot kell vizsgálni: a NATO elvárásokat, valamint az ország védelmi képességét befolyásoló tényezőket. Ezek alapján a Gripen- beszerzésekkel kapcsolatban a következő konklúziók levonását tartjuk elengedhetetlennek, annak megelőlegezésével, hogy mindkét beszerzés álláspontunk szerint elhibázottnak bizonyult. Ennek okai a következők:

- A légtérvédelem szempontjából az 1995-ben rendszerbe állított, szinte új MíG-29-esek akár 2014-ig repülhetnének, megvan hozzá a megfelelő földi támogató rendszer, miközben modernizálásuk a kormány vizsgálata szerint 43 milliárd forinttal került volna kevesebbe, mint a 2001-es kalkuláció szerint a Gripenek beszerzése.³⁵ Egyes sajtóanyagok³⁶ szerint a MíG-ek rendszerben tartása 2014-ig 80 milliárd forintba került volna, míg a 201-es Gripen-program költsége meghaladta volna a 123 milliárd forintot. Ilyen jelentős kiadási különbség esetében Magyarországnak megérte volna 2002-2003-ban lemondani a szerződést, még abban az esetben is, hogy akár milliárdokat fizessen vissza ellentételezésként a svéd félnek. Ebben az esetben nem növekedett volna a kiadás az új megfelelési kényszer (légi-utántöltés) következtében közel 300 milliárd forintra. A MíG-ek NATO-kompatibilissé tétele egy alapos modernizáción keresztül megoldhatóvá vált volna - lásd Németországot és Romániát -, miközben a biztonsági környezet (Magyarország a NATO tagja) sem igényelte a modernebb vadászpilóta nélküli repülőgépek beszerzését. A szakmapolitikai érvek is emellett szóltak, emlékezzünk csak a honvédelmi miniszter 2000 decemberében megfogalmazott javaslatára, miszerint a politikai vezetés rá ér 2005-2006 folyamán arról dönteni, hogy 2010 után milyen gépekkel kívánja a légtérbiztosítást.
- A Medgyessy-kormány a szerződés módosításakor olyan vállalásba kergette önmagát, mely a kormányzati propaganda ellenére nem NATO kötelezettség. Kent Harrskog, a svéd honvédelmi minisztérium katonai szakértője egyértelművé tette, hogy egy levegőben tankolható gép éppúgy

---

³⁵ Természetesen tagadhatatlan, hogy az orosz gépek fenntartása drágább, mint a svéd gépeké, de ez a fenntartási különbség az összprojekt egészét figyelembe véve elenyésző.

³⁶ 43 milliárdot buktunk a Gripenekkel. In: Figyelő, 2007. november 9.

megfelel a NATO-előírásainak, mint az amelyik nem rendelkezik ezzel a lehetőséggel. Így a szakértő szerint belpolitikai játék, illetve presztízs volt a mozgatórugója annak, hogy a magyarok a légiutántöltöttséget hirtelen annyira fontosnak vélték.³⁷ Ráadásul több hazai szaktekintély (pl. Szentesi György, Gyarmati István) több esetben kifejtette, hogy igazából egyik újonnan csatlakozó NATO-tagállamnak sem volt szüksége új harci repülőgépekre, hiszen csak a NATO európai erőinél több mint 3000 harcászati vadászrepülőgép áll szolgálatban, s a védelmi szövetségnek közel ezer felesleges vadászgépe van.

- A 2001-es bérleti szerződés, de főleg a 2003-as módosított paktum a magyar katonai költségvetést hosszú időre túlterhelte. Ennek következtében (is) a Magyar Honvédség haditechnikai fejlesztései rendre elmaradtak, miképpen a katonatársadalom anyagi megbecsülése is.

Összegzésként feltehető a nagy kérdés, hogy hogyan fordulhatott elő mindez. Álláspontunk szerint ennek legfőbb oka a következő: a politikai osztály alkalmatlansága és az ezzel összefüggő hosszú távú stratégiai jövőkép hiánya.

A különböző ideológiai oldalak között kialakult és állandó feszültséget okozó kulturális törésvonalak (pl. kommunista-antikommunista, népi-urbánus) nehézkessé tették még a nemzeti sorskérdések esetén is (esetünkben az ország biztonságának megteremtése) a pragmatikus-szakmai döntések meghozatalát, a közös stratégiai együttgondolkodást. Ebből adódóan máig nem született meg az a Nemzeti Katonai Stratégia, amely nélkül a sikeres átalakítás esélyei nagyban csökkennek.³⁸ Nem lehet belevágni ugyanis annak ismerete nélkül a reformokba, jelentős anyagi megterheléssel együtt járó haditechnikai beszerzésekbe (esetünkben a vadászgéptender), hogy milyen hadsereget, haderő-modellt akar „üzemeltetni” a politikai és katonai elit. Amennyiben nem tisztázott, hogy milyen haderőrendszert kell kialakítani, akkor magának a reformnak a célja marad tisztázatlan.

Felhasznált irodalom

- Kern Tamás: A rendszerváltás utáni haderőreform-kísérletek. Eredmények és kudarcok. In: Pécsi Politikai Tanulmányok V. Szerkesztette: Kákai László, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék, 2007.
- Kern Tamás: Védelem- és katonapolitika a 2. Gyurcsány-kormány második évében. In: Végjáték. A 2. Gyurcsány-kormány második éve. Szerkesztette: G. Fodor Gábor-Stumpf István, Századvég Kiadó, Budapest, 2008. (Megjelenés alatt)
- Pekó József: A nemzeti katonai stratégiaalkotás és modernizáció alapkérdései. In: Hadtudomány, 2002/3.
- Szép László-Horváth Zoltán: NATO-transzformáció és a magyar haderőreform. In: Új Honvédségi Szemle, 2007/1.

---

³⁷ Lipcsey Andersson Emőke: Hiteles Gripenek. In: Heti Válasz, 2003/8. szám

³⁸ Elfogadásra került ugyanakkor két nemzeti biztonsági stratégia is (2144/2002. valamint a 2073/2004. számú kormányhatározatok), amelyek elsősorban azonban arra adnak választ, hogy kül- és nemzetpolitikai szinten milyen célokat kell követnie a külügyi kormányzatnak.